

evenwel *Moses*, (die selfs 120. jaer out geworden is) dat hy in goeden ouderdom, en vol van dagen overleden is; soo dat die jaren doen al veel waren. Sijn soon *Isaac* leefden 180. jaren, en *Jacob* weynigh meerder, *Levi* maer 137. en hadde noch sijn gesicht, en tanden, het welck *Moses*, als een bysondere genade, en wonder aen-tyeckent. Ten tijde van den Priester *Heli* waren de tijden soo verkort, dat hy in sijn 98. jaer al blind, en ongevalligh uyt sijnen stoel doot viel. Siet van andere *Plinius* 7. Nat. 48. En al is 't, dat oock de nieuwe Schrijvers, en onse Oost-Indischvaerders getuygen van eenige die over hondert jaren, gelijk onlangs een in Engelandt, ja *Alvarez*, van overjde 150. jaer geleefte hebben, soo gebeurt sulcx evenwel seer selden, en wy bevinden inder daet, dat den loop van het lang leven der Ouden al over lange tijt gestuyt is. *Solon*, een wijse van Athenen, heeft het Menschen leven bepaelt met 70. jaren. Alsoo seyt *Moses*, en naer hem de Koninglicke Propheet *David* in den 9. *Psalm*, dese woorden: Ons leven duert seventigh jaren: „wannert hoogh komt, so zijn 't tachtentigh jaren: „en wannert kostelick geweest is, soo is het moeyte „en arbeyt geweest; want het vaert snel wech, als „vlogen wy daer van. Hierom beklacght hem. schrijft *Seneca*, het meeste deel van de Menschen over het ongelijk van de Nature, dat wy voor een kleyne tijt geboren werden, dat onse jaren haestigh door-loopden, so dat het leven, behalven in seer weynige, dickwils op-hout, als het maer begonnen heeft.

De machtige koning *Xerxes*, als hy sijn groot leger overfien hadde, schreyde daer over, om dat soo veel duysenden soo haest fouden komen te sterven. Het welck seer aerdig uyt-gebeelt wert in den Spiegel, van Heer *Jacob Cats* met dese versien:

Men houdt dat *Xerxes*, op den dagh
 Als hy sijn grooten leger sagh,
 Als hy sijn ruyters over-al
 Sagh draven in het groene dal,
 Stont treurigh midden in het heyt,
 En sloegh sijn hoofst en oogen neer;
 Men sagh genoegh aen sijn gebaer
 Dat sijn gepeys was wonder swaer;
 Een van den raedt, een destigh man,
 Die vraeghter hem de reden van,
 Die vraeght wat datter is gebeurt,
 Dat soo een machtigh Prince trewt,
 Daer hy geen man in 't leger siet
 Die hem niet lijf en leven bier.
 De Koningh sprack: Ick sie de macht,
 Die niet als mijn bevel en wacht;
 Ick sie hier menigh dapper helt
 Sich moedigh toonen in het velt,

Ick sie het, en noch even-wel
 Soo baerttet my een droef gequel;
 Want segh doch eens, na hondert jaer.
 Waer salse zijn dees groote schaar?
 Eylaes! versloven als een kaf,
 Eylaes! verschoven in het graf.
 Dit sey de vorst, en tot bestuyt,
 Soo bersten hem de tranen uyt.

Dit dan aldus zijnde, moet een yegelijk vermaent wesen, dat hy dit leven, het welck van sijn selven soo kort is, door quade en ongeregelde middelē niet meerder en verkorte: maer dat hy veel liever alle neerstigheyt en forge aenwende, om door matigheyt en soberheyt, ter eeren Gods en tot dienste van sijnen evennaesten, de kortheyt van het selve soeckt uyt te strecken, en, soo veel mogelijk is, te verlengen.

Of het Leven door de Konste ofte eenig middel verlengt kan werden.

Het IV. Capittel.

HET is een hart geschild, en over lang gedreven,
 Hoe ons de gronden staen van dit ellendigh leven,
 En of God aen den mensch, als door een stale Wet,
 Sijn dagen heeft bescheert, sijn palen heeft geset:
 En of hy met beleyt, en door besette reden,
 Een vaster leven-krachts kan brengen in de leden,
 Dan of een yders tijt soo vast versegelt staet,
 Dat hem geen kunst en helpt, geen hinder oyt en schaat.
 Hy die van al het stuck de gronden soeckt te kennen,
 Die tale naer het Werek van al te soete penmen,
 Die onse Beverwijck te samen heeft gebracht,
 Daer wert het diep geheym getogen wyter nacht.
 'T is dan mijn voorstel niet hier dieper in te treden,
 Want tot soo grooten werek behoefi een langer reden;
 Maer om hier kort te zijn, soo segh ick beden dit,
 Een yder nemet op tot sijn bescheyden wint:
 Het cynde van de mensch n̄ aen den mensch verholen,
 De middels even-wel zijn yder een bevolen;
 Ghy doet wat u betaemt in sieck' en ongeval,
 En weest dan voort getroost hoe Gods het schiecken sal.

Indien de Nature ons Lichaem, gelijk het van Godt almachtigh geschapen was, hadde konnen onderhouden: soo en soude geen *Genes-konste* in de werelt van noode zijn geweest. Dan alloo het selfde niet alleen door inwendige en aengeboren oorfaken de verganckelicheyt onderworpen is, maer oock gestadigh van buyten besprongen en beschadicht werdt: soo iller nootzakelick een Konste gevonden, om de Sieckte te genesen, en de Gefontheyt te bewaren, en dien-volgende 't Leven, het welck kort is, door goeden

den regel te behouden, en soo veel mogelick is, te verlegen. Maer hier tegen werdt van sommige opgeworpen: Dat den tijdt onses levens van alle eeuwigheyt vast gestelt is, en datter over sulcx geen middelen konnen gevonden werden, om 't gene dat Godt eens bestoten heeft, te doen veranderen. Over dese gewichtige sake hebben vele fraye geesten haer herlesenen, en verstant gescherpt, en aen beyde zijde, soo voor de vastigheyt, als voor de beweeghlickheyt van onsen tijdt, soo veele redenen by-gebrachte, dat de aldergeleerfte genoegh te doen hebben, om dit stuck eens geheel vast, en buyten eenige twijffelingh te letten.

Dat den tijdt van ons leven vast gestelt is, en dat onse dagen bepaelt zijn, daer wy niet over en konnen treden, en betuyght niet alleen de H. man *Job*: maer vele van de wijste Heydenen schijnen in dat gevoelen te zijn geweest, als onder anderen *Aristoteles*, *Seneca*, *Plutarchus*. En by de Griecksche Poëet *Homerus* geeft *Hector* sijn huysvrouw, die vreesende voor ongeluck, hem badt dat hy tegen den vyant niet slaeghs soude gaen, dese antwoordt:

*Lief meest voor my doch niet beswaert,
Want niemant in het graf en vaert,
Dan als op hem de Nood-dwang druckt,
En hem ten grave neder ruckt;
Dat is van outs een stale wet,
Die alle menschen is geset:
Geen jong, of kloeck, of handigh man,
Die dit gewelt ontwijcken kan.*

En by de Latijnsche *Virgilius* spreeckt *Jupiter* de volgende woorden:

*Gaet stelt du voor een vasten gront,
Een yder heeft sijn wijschen stont,
Een yder sijn gesetten dagh,
Die niemant oyt voor-by en magh;
En *Tarnus* die mi destigh strijdt,
Die heeft al mede sijnen tijdt;
En na de saken beden slaen,
Soo is het nu met hem gedaen.*

Dit menen vele Genees-meesters de nootfelick-
 heyt van haer konste wat tegen te zijn, gelijk den ge-
 setten tijt ook tot dien eynde haer, van sommige voor-
 geschoten wert, en souden het daerom liever houden
 met de gene, die leeren dat den tijt van ons leven be-
 weeght en veranderlick is; en gelijk een kaers die
 in de son, wint of regen staet, ofte een dief in heeft,
 haestigh uyt-gaet ofte verbrandt, en die daer van be-
 waert, ofte in tijds gesnoten wert, veel langer duert,
 dat het even-eens gaet met het leven, en de gesont-
 heyt onses lichaems. Bewijsen derhalven, dat vele
 van stercke en gesonde gestaltenis en gematigheyt
 door quaet leven, en ander ongeval vroegh tot haer
 doot komen, daer in tegendeel sommige slappe onge-
 sonde luyden tot een hoogen ouderdom geraken, om
 datse op de mate, en volgens de regulen van de konste
 leefden. *Plato* en *Aristoteles* getuygen van een seker
 wijs-gerige, met namen *Herodicus*, dat al was hy na 't
 oordeel van een yegelick van de alderste nature,
 en geheel uyteerde, even-wel tot sijn hondert jaren
 gekomen is. *Galenus* verhaelt datter een ander Wijs-
 gerige 't sijnen tijde geweest is, die een boeck uyt-ge-
 geven hadde, waer in hy leerde, op wat manier en door
 wat middel men den ouderdom, en dien-volgende de
 doot soude konnen ontgaen. Enal-hoe-wel dit met
 recht van *Galenus* bespot wert: soo heeft even-wel de
 ervarentheyt geleert, dat de Konst niet heel te vergeefs
 en was. Want de selfde nu al tot de tachtentigh jaren
 gekomen, en soo uyt-geteert zijnde, dat hy niet als
 vel over 't gebeente en had, heeft even-wel soo veel
 met sijn konste te weegh gebracht, dat hy niet als heel
 langhaem en soetiens ten langen lesten uyt en gingh.
 Het selve getuygh *Galenus*, die seer oudt geworden
 is, van hem selven en andere, dewelcke schenen gebo-
 ren te zijn om haest te sterven, evenwel door de Kon-
 ste langen tijt onderhouden wierden. En de wijse *Se-
 neca*, die op vele plaetsen de nootfelickheyt van den
 gesetten tijt seer hart drijft, als of die noch door
 neerstigheyt, noch uyt genade eenigh verlengh en
 konde krijgen, schrijft even-wel in sijnen 58. brief;
 „Indien de werelt die niet minder als wy sterffelick
 „en is, door voorsichtigheyt buyten het gevaer ge-
 „houden wert, soo kan oock ten deele onse voorsich-
 „tigheyt het Lichaem langer ophouden, indien wy
 „de wellusten, waer door het meestendeel vergaet,
 „konnen bedwingen, en in den toom houden. Sulcx
 bevesticht hy oock met het exempel van *Plato*; en
 besluyt ten lesten, dat de Matigheyt den ouderdom
 kan verlengen. En *Virgilius* die te voren de dagen vast
 stelden, seyt van *Dido*, de Koninginne van *Carthago*,
 de welke uyt onverduyt over het vertreck van *Eneas*,
 haer selven het leven benomen hadde:

*Sy leyt verbeten van de doot,
 Niet nae den regel van den Noot:
 Maer inder haest, en al te ras,
 Oock eer haer tijt gekomen was.*

En niet alleen dat de Wijsen onder de Heydenen
 hier in los gaen, selver de Godts-geleerden weten
 naelick dit stuck soo vast te setten, datter geen waer-
 schijnelicke redenen souden tegen gebracht konnen
 werden. De Genees-meesters wetende, dat het forge-
 lick is buyten de palen van sijn beroep te gaen, en ste-
 ken haer selven hier soo verre niet in, datse haer souden
 laten voorstaen, dit geschil te konnen neder-leggen.
 Evenwel overleggende, dat hare Konste niet te ver-
 geefs van den al-wijsen God den mensche gegeven is,
 so houden sy dit met de reden best over een te komen,
 dat God de Mensche een tijt des levens gestelt heeft,
 en dat hy hem volgens die bepalinge een gestaltenisse
 en gematigheyt des Lichaems gegeven heeft, om tot
 foodanigen tijt te mogen in wesen blijven: maer dat
 weynigh Menschen tot haren bepalden tijt geraken,
 sommige door versuym en onachtsaemheyt, om haer
 goede en stercke nature wel te bewaren, en met goede
 middelen haer Lichaem van siecken te bevrijden, an-
 dere door vallen, verdrencken, quetsen, en diergelijcke
 ongeluck. *Asclepiades* (schrijft *Plinius* 7. 38.) stont eer-
 tijts soo vast op dese konste, dat hy met de Fortuyn
 dorst een wed-spel aengaen, nimmermeer voor een goet
 Genees-meester te willen gehouden wesen, indien hy
 oyt werde sieck bevonden: 't welck hy oock quam te
 winnen. Want hy viel in sijnen hooghsten ouderdom
 doot van de trappen, sonder immermeer van eenige
 siecke bevangen te zijn geweest. So dat 't gemeen ge-
 voelen van de Genees-meesters is, dat sy door hare
 konste den Mensche brengen tot sijn gestelde tijt, daer
 hy lichtelick anders door eenig ongemack niet toe en
 soude geraken. Alsoo seyt *Cicero* in sijn boeck van het
 Nootlot, indien 't vast gestelt is, dat den siecken niet
 en sal sterven, oock met eenen vast gestelt te zijn, dat hy
 den raet van een Genees-meester moet gebruycken.
 Op de selfde manier spreekt *Seneca* in de 36. Natuer-
 „licke vrage van sijn tweede boeck: Al schijnt de Ge-
 „sontheyt door Gods schickinge te wesen, so moests
 „nochtans den Genees-meester toe-geschreven wer-
 „den, om dat door sijn hant de weldaet van Gods be-
 „schick ons toekomt. So dat 't gebruycken van mid-
 „delen gantsch niet en strijt tegen Gods voorschickinge.
 Daer van hebben wy een levendig exempel in den
 Koning *Hiskia*, 2. b. der *Kon. c. 20.* dewelcke al was
 hy wel verskert door de bootschap van de Propheet,
 dat hy niet sterven en soude, geboot evenwel een *plac-
 ster* van vijgen op sijn geswel te leggen. Den Apostel
 schip-breuck lijdende ontrent 't eylant *Maliba*, en wel
 wetende dat niemant van de gene, die in 't schip ware,
 blijven soude, of een hayr van sijnen hoofde krencken:
 siende evenwel dat de boot-gezellen 't schip sochten
 te verlaten, seyde hy tot den Hooft-man, en de Krijgs-
 knechten: Soo dese in het schip niet en blijven, soo
 kont ghy-lieden niet behouden worden. *Act. 27.*

Daer zijn mede noch veel Genees-meesters, die
 met de natuerlicke redenen en de ervarentheyt willen

staende houden, dat men oock door de Konste de natuerlicke palen van 's Menschen leven over-treden kan. Want al-hoewel men de gront-vesten, op de welke ons leven gebout is, niet altijd even goet en kan onderhouden: soo kan men nochtans de selve een langen tijt onderstutten, de natuerlicke wermte en in-geboren vochtigheyt (waer in het lang en kort leven bestaet) verquicken, verstercken, en onderhouden. Sulcx fiet men in de gene, die aen een Teringe ofte uyt-drogende Koortse gaen quellen, datse noch lange tijt door vochtige, verkoelende, ende versterckende middelen in 't leven, by na tegen de nature, gehouden werden. Het exempel van den wijzen *Democritus* is hier toe aen-merckens weerdigh. De welke als hy van ouderdom uytging, en de doot scheen op de lippen te hebben, siende sijn suster haer seer beklagen, dat sy door sijn over-lijden het aenstaende feest van de godinne *Ceres* niet en soude kunnen houden, stelden haer te vreden, en hiel sijn selven noch in 't leven, tot dat het feest over was, door den reuck van werm broot, gelijk *Laertius* schrijft, ofte gelijk *Athenus*, door den reuck van honingh; en ontsiep, alsoo sachtjens, na drie dagen, dat het feest duerde, als hy hondert en negen jaer out geworden was. Heeft dat *Democritus* stock-out, en op het leste zijnde, in sijn selven, hebben dat andere Genees-meesters in andere krancken kunnen doen, en met eenige hert-verquickende middelen de Ziele, de welke scheen met geweld uyt te willen vlieden, noch een tijt op-gehouden: soo meenen sy, dat sulcx veel meer en bequamer in gefonde en welvarende kan geschieden, alsoo het lichter is de krachten te onderhouden, als te herstellen. Wy sullen dan besluyten, dat het leven op die manier kan verkort en verlengt werden. De Propheet *David* seyt in den 54. *Psalm*, dat de bloet-gierige en godloose de helft van haer dagen niet en sullen vervullen, en in tegen-deel beloofst Godt den genen, die haer Ouders eeren, een lang leven op der aerden. De gemelte Koning *Hiskia* door kranck leggende, en de bootschap des doots door den Propheet *Esai* al ontfangen hebbende, werde evenwel het leven noch vijftien jaren verlengt. Ick en sal niet dieper in desen dool-hof treden: dan de gene, die hier breeder af onderricht wil wesen, die kan na sien wat in een Latijns boeck, dat hier van uyt-gegeven is, veel geleerde en treffelicke mannen aen my geschreven hebben. Waer onder mede is den stichtelicken Brief van de wel-edele, en onvergelyckelicke Joffrouw, Joffr. ANNA MARIA VAN SCHUERMAN, en, onder den naem van PAEL-STEEN, in de Nederlantse tale onlangs gedrukt, en nu te sien in 'et by-voeghsel van 't 3. Deel van de Genees-konst, onder de Brieven No. 3.

Dat het schrijven van de bewaringe der Gefontheyt dienstigh en nootwendigh is.

Het V. Capittel.

MAer yemant sal missechien hier tegen komen drijven
Dat geensins noodigh is van die belevt te schryven,
Vermits dat kruyt, en dranck, en salf is sonder vrucht,
Ten zy der yemant quelt of in benautheit sucht.
Dat noyt de Medecijn en dient te zijn gebeden,
Als yemant wacker is en van gefonde leden:
Dat even Godes Soon die gronden heeft geleyt,
En dat bet waerheyt is al wat de Waerheyt seyt.
Maer, Vrienden, hoort een woord: indien de menschen waren
Als in den ouden tijt en langh-vooreden jaren,
Men hoefde geen behulp van eenigh heylsaem gras,
Vermits en spijt en dranck voor yder heylsaem was:
Vermits oock boren dien meest al de menschen aen
Alleenlick voor den noot, en geensins boren maten,
Dies was haer lichaem sterck, haer geesten wonder sijn,
Want al wat voedsel was, dat was bin medecijn.
Maer nu meest al het volck genegen is te brassen,
En met een stagen lust op haren mont te passen,
Zijn hun de leden meeps. En segh my doch een reyrt,
Wie isser recht gefont, en dat in voller oysch? (sehen
Gant sech weynig, naer men siet: missechien van hondert men-
En isser niemant soo gelijk het is te wenschen;
Daer hapert alijt wat aen 't een of 't ander lit,
Vermits een stil bederf in ons verholen sit.
Maer Gods de Sone spreeckt van recht gefonde lieden,
En raet hun 't haren dienst geen meester oyt t' onbieden.
Maer, vrienden, letter op, en wat de sake wel,
Wat eerijs is geseyt is bedon ons bevel,
Dient u van desen Boeck, en laet de Medecijnen,
Ghy kont u swacken aert door kunst doen verdwijnen;
'Tis jae soo grooten deughd dat yemant 't sijne spaert,
Als dat hy over zee om groote winste vaert.

ONs soude missechien noch tegen-geworpen konnen werden, dat den gefonden alles gefont is, en dat wy derhalven te yergeefs schrijven van de middelen, om de gefontheyt te bewaren. Want gelijk de Poëet *Ovidius* seyt 3. de *Pomo* 4.

Die groeyt, en bloeyt in goeden staet,
En hoeft geen dranck of meesters raet;
Maer volter yemant droeve pijn,
Die roep dan een Medecijn.

Het selfde leert *Plato*, *Celsus*, en daer toe werden oock eenige plaetsen getrocken van *Hippocrates*. Maer wat willen wy grooter getuygenis hebben, als van de Heere *Christus*, die by den Euangelist geseydt heeft, dat de gefonden den Genees-meester niet van doen en hebben, maer de krancken, *Matth.* 9. De reden